

Приходько Тетяна Павлівна

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Кириченко Надія Вікторівна

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ТВОРЧА СПРЯМОВАНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглядається проблема підготовки майбутнього викладача в контексті особистісно-орієнтованого підходу. Творча особистість педагога має потенційні можливості оновити практику навчання та підвищити ступінь результативності формування особистості на підставі особистісно-орієнтованого навчання.

Ключові слова: навчання, цілі особистісно-орієнтованого навчання, творчість, спілкування, педагогічна спрямованість.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Особистісно-орієнтована модель навчання актуалізує якісно нову професійну позицію викладача сучасної вищої школи. Йдеться про позицію, стрижнем якої виступає «розуміння студента», «визнання студента», «прийняття студента». Негайна потреба у зміні позицій підсилюється наявною низкою протиріч, що властиві сучасній практиці навчання, а саме:

- між стрімким зростанням вимог до сучасного викладача і реальним станом підготовки, навіть, у логіці нової для вітчизняної системи освіти логіки безперервної професійно-педагогічної підготовки фахівця: «бакалавр», «магістр»;

- між змінами у структурі педагогічної праці і рівнем їх відображення в змісті і методах професійно-педагогічної підготовки; йдеться про домінування у традиційній системі професійно-педагогічної підготовки, орієнтації на «середнього» абстрактного студента, фахівця, тобто без врахування творчої індивідуальності особистості.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Дослідники проблеми оптимізації професійно-педагогічної діяльності викладача єдині у висновках, що освітня практика складається з нестандартних ситуацій, які репрезентують творчі дії педагогів.

З іншого боку, саме творчий викладач виступає вирішальним фактором розвитку індивідуальності студента, а відтак розвиток творчого потенціалу студента вищої педагогічної школи є одним з

актуальних завдань. Проблема творчості викладача та студентів є завданням сучасної вищої школи України, виступає пріоритетом не тільки вітчизняної теорії та практики це світова проблема. Характерно, що ще у 1996 р. група японських експертів зазначила, що Японії потрібно «створити систему освіти, яка б передбачала виховання творчих здібностей кожної особистості, що замінить виховання здатності сприймати чи копіювати результати інших країн». Однією з умов успішної підготовки студентів в педагогічних центрах Румунії є досягнення такого рівня фахівців, які могли б самостійно і творчо вирішувати всі проблеми, пов'язані з їх професією [5].

У педагогічній науці творчість розуміється як свідомо активна діяльність людини, спрямована на пізнання та перетворення дійсності, на створення нових оригінальних предметів, що виражається в пошуках найбільш результативних методів навчання та виховання студентів, у створенні навчальних посібників, постійному поповненні знань, перегляді застарілих педагогічних поглядів тощо.

Між тим, проблема творчості зберігає підвищену зацікавленість дослідників до її вивчення. Особлива роль в соціальному житті і в розвитку системи освіти України належить видатним українським педагогам А. С. Макаренку і В. О. Сухомлинському, які найважливіше значення в процесі навчання і виховання дітей приділяли всебічному розвитку особистості, реалізації і самореалізації особистісного потенціалу кожної людини. У визначенні категорії особистості психологами можна відмітити певні загальні риси, які значною мірою відповідають її єдиним методологічним і діалектико-матеріалістичним засадам, а саме: формування особистості в процесі виникнення свідомості й самосвідомості, визнання особистості як суб'єкта соціальних відносин та творчої, продуктивної діяльності. Дана тенденція властива поглядам на особистість К. А. Абульханової-Славської, О. Г. Асмолова, Г. О. Балла, І. Д. Беха, Л. І. Божович, О. І. Гури, В. В. Давидова, І. О. Зимньої, І. А. Зазюна, Г. С. Костюка, О. М. Леонтьєва, А. Маслоу, В. Ф. Моргуна, Н. Г. Ничкало, С. І. Подмазіна, В. В. Рибалки, С. О. Сисоевої, В. В. Століна, І. С. Якиманської.

Переважає більшість авторів єдині у розуміння психолого-педагогічної сутності означеного феномену: під творчою особистістю доцільно розуміти індивіда, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального [4].

В цьому плані необхідно виділити провідні концепції підготовки студентів до впровадження навчання за такими напрямками, які набули яскраво вираженої особистісно-орієнтованої гуманістичної спрямованості:

- комплексного підходу (О. В. Бодаков);
- індивідуалізації (О. М. Пехота);
- професійно-діяльнісного підходу (Л. І. Рувинський);
- навчання особистісної культури викладача як основи формування професійної майстерності (Л. С. Нечипоренко);
- позааудиторна робота з студентами з педагогіки (Л. В. Кондрашова).

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Особистісно-орієнтоване навчання – це ствердження особистості як вищої життєвої цінності та її саморозвиток. Першим вихідним правилом навчання є повага особистості, тому що реальна повага особистості є реальним введенням її в статут вищої цінності існування.

Реалізація принципу особистісного підходу не повинна розумітися спрощено, як об'єднання декількох принципів, методів та прийомів навчання, які вже працюють на формування розвинутої особистості. Особистісний підхід у контексті гуманістичної парадигми передбачає вдумливе узгодження всіх психолого-педагогічних компонентів навчально-виховного процесу, спрямованих на допомогу формування особистості.

Таким чином, особистісно-орієнтоване навчання, в нашому розумінні, це особистісно-професійна складова викладача, яка передбачає розвиток самостійності, ініціативи, самодіяльності студентів, перевага надається такій діяльності педагога, яка буде спрямовувати саморозвиток особистості, створювати їй ситуацію успіху та впевненості в собі.

Творчому викладачу властива особистісно-орієнтована діяльність та особистісно-орієнтоване спілкування, які є надзвичайно плідною психолого-педагогічною взаємодією. Саме творча особистість викладача має потенційні можливості оновити практику навчання та підвищити ступінь результативності розвитку особистості на підставі особистісно-орієнтованого навчання.

Наприкінці XIX століття німецькій філософ Ф. Ніцше (1844-1900 рр.), характеризуючи німецьку школу, назвав її «самою мрячною областю». Така характеристика була не випадковою, тому що в школі панували такі принципи навчання, які нівелювали неповторну особистість, надавали пріоритет шаблону та рутині, хоча при цьому декларувались принципи творчості та гуманізму. Такі умови не дозволяли навчати сильні та оригінальні особистості, робили людей схожими один на одного. Особистість руйнується, хоча при цьому людина наповнюється знаннями.

Одним з перших кроків до особистісно-орієнтованої технології, яка передбачала врахування потреб та інтересів особистості, на той час

зробив бельгійський педагог, психолог та лікар О. Декролі (1871-1932), який висунув концепцію «Школа для життя, школа через життя» (1907).

Таким чином, педагогічна творчість має яскраво виражену особистісну специфіку. Дійсно, будь-яка педагогічна концепція творчого фахівця при переносі в діяльність інших викладачів втрачає свою оригінальність та ефективність. Педагоги-майстри, розробляючи свою технологію, вкладають неповторний особистісний потенціал, що є великою внутрішньою робота, яка пов'язана з творчим осмисленням змісту діяльності, прийомів, методів, техніки спілкування залежить від «мозаїки» особистісних структур конкретного викладача [4].

Як відзначає Т. Іванова, особистісно-орієнтовані технології навчання передбачають перетворення суперпозиції викладача й субординизованої позиції студента в індивідуально-рівноправні позиції. Персоналізація та діалогізація освітнього процесу вимагають адекватного включення в цей процес особистісного досвіду (почуттів, переживань, емоцій, відповідних їм дій і вчинків) суб'єктів комунікації, спираються на застосування системи форм співробітництва. При їхньому впровадженні має дотримуватися певна послідовність, динаміка: від максимальної допомоги педагога студентам під час вирішення навчальних завдань до поступового зростання їхньої власної активності, до повної саморегуляції в навчанні й появи відносин партнерства між ними. Перебудова форм співробітництва, пов'язана зі зміною позицій педагога й студента, «призводить до можливості самозміни суб'єкта навчання, що самостійно прокладає собі шляхи саморозвитку та творчості» [2, с. 35].

Упровадження особистісно-орієнтованих технологій навчання передбачає: зміну форми комунікації в навчально-виховному процесі (з викладацького монологу (однобічна комунікація) до багатопозиційного навчання у формі полілогу, де відсутня строга полярність і концентрація на точці зору викладача, що дозволяє будувати систему взаємин, у якій всі елементи процесу взаємодії більш мобільні, відкриті й активні (багатобічна комунікація); реалізацію в навчальному процесі механізму взаємообміну між викладачами й студентами педагогічно-рольовими функціями (діалогічна взаємодія, спільне визначення мети діяльності, створення ситуацій вільного вибору, взаємооцінювання, пошук і репрезентація навчального матеріалу), який сприяє «введенню» в поле самосвідомості студента професійно-рольових установок «Я – майбутній викладач », «Я – викладач – практик », «Я – хороший майбутній викладач» тощо [1].

Тож такі технології спрямовані на оволодіння майбутніми викладачами знаннями теоретичних основ професійно-педагогічної комунікації, комунікативними вміннями й навичками, розкриття та

узгодження зі змістом освіти суб'єктивного та комунікативного досвіду, стимулювання до самовдосконалення.

Спроба узагальнити творчі характеристики передбачають попередній висновок про те, що особистість передбачає у професійній діяльності творчі якості, а творчість можлива за умов наявних певних особистісних характеристик.

На підставі особистісно-орієнтованого підходу викладач може відкривати нові відносини, якості, характеристики студентів на підставі міжособистісного спілкування. Таким чином, відбувається двоєдиний процес саморозвитку особистості та оточуючих.

Повноцінне становлення особистості неможливе без розвивального спілкування, тому що воно є природним середовищем для навчання. Як свідчить аналіз теоретичних та практичних аспектів педагогічної роботи на сучасному етапі, чим вище рівень творчості виявляє особистість при організації такого спілкування, тим вище його результативність. Отже, педагогічне спілкування фахівця повинно бути творчим.

Форми й методи роботи визначаємо, виходячи з основної вимоги особистісно-орієнтованого навчання: вони мають забезпечити врахування суб'єктного досвіду, активну діяльність, якщо не кожного студента, то максимальної їх кількості.

Таке спілкування прийнято кваліфікувати як «міжособистісне», або «особистісне», «педагогічне». Тому педагогу треба оволодіти не тільки компетенціями у міжособистісному спілкуванні, а й творчістю у конструюванні міжособистісного спілкування [3].

Слід зазначити, що в системі вищої педагогічної школи триває процес практичного переосмислення репродуктивного характеру процесу науково-методичної підготовки викладача. Зробити це можливо, як показує експериментальна робота, за допомогою виходу на особистісний рівень, що сприяє виявленню та розвитку творчої індивідуальності педагога, вироблення в нього науково обґрунтованої технології педагогічної творчості.

Висновки. Отже, необхідно змінити цілі та зміст освіти, що вимагає перехід від традиційних до інноваційних форм навчання. Одне з основних положень сучасної психолого-педагогічної науки полягає в тому, що вдосконалення процесу формування і розвитку особистості можливо лише за умови здійснення особистісно-орієнтованого навчання, при якому освітній процес стає для майбутнього фахівця особистісно-значущим. Проблеми навчання студентів педагогічних груп зумовлені тим, що сучасна освіта відчуває потребу в науково-педагогічних кадрах нової формації, освічених і соціально підготовлених викладачах. Однак, готовність педагога до професійної діяльності забезпечується не лише завдяки засвоєнню ним

фундаментальних знань і професійних умінь, а й сформованістю, зрілістю соціально і професійно значущих якостей особистості. Це означає, що кожного випускника педагогічної групи потрібно навчати, як активну і відповідальну особистість, яка має позитивне ставлення до праці, стратегію особистого життя і є прихильною до гуманістичних цінностей. Сучасні завдання особистісно-орієнтованого навчання студентів можуть бути ефективно розв'язані в системі неперервної освіти та в процесі навчання, стратегія якого спирається на цілісність особистості, інтегрованість її структури. Дослідження особистісно-орієнтованого навчання необхідно здійснювати, виходячи з тісного взаємозв'язку теорії пізнання та особистісного розвитку. Організація особистісно-орієнтованого навчання потребує переорієнтації: від спрямованості на запам'ятовування готових знань необхідно перейти до формування особистісних новоутворень, вміння творчо навчатись, опрацьовуючи наукові знання і суспільний досвід стосовно до потреб практики.

Література

1. Гура О. І. Вступ до спеціальності «Педагогіка вищої школи»: Навчальний посібник / О. І. Гура. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 188 с.
2. Іванова Т. В. Культурологічний підхід до формування педагогічної майстерності / Т. В. Іванова // Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти: Монографія. – Київ, 2003. – 228 с.
3. Пехота О. М. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська. – Київ: АСК, 2001. – 256 с.
4. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: Монографія / За ред. Н. Г. Ничкало, В. О. Кудіна. – Черкаси: Вибір, 2002. – 322 с.
5. Akihiro I. The role of education in social and economic development of Japan [Electronic resource] / I. Akihiro. – Retrieved from http://www.jil.go.jp/english/JLR/documents/2014/JLR43_itoh.pdf.

Татьяна Приходько, Надежда Кириченко. Творческая направленность будущего специалиста в контексте личностно-ориентированного обучения.

Статья посвящена проблемам подготовки преподавателя в контексте личностно-ориентированного подхода. Творческая личность педагога имеет потенциальные возможности обновить практику обучения и повысить уровень результативности формирования личности на основе личностно-ориентированных технологий обучения.

Ключевые слова: *обучение, цели личностно-ориентированного обучения, творчество, общение, педагогическая направленность.*

Tetiana Prykhodko, Nadiia Kyrychenko. The creative orientation of the future specialist in the context of personal-oriented education.

The article is devoted to problems of future teacher training in the context of personality-centered education. Creative personality of a teacher has the potential to update the practice learning and improve the effectiveness of a person on a basis of individual-oriented education.

Keywords: *learning, purposes of individual-oriented education, creativity, communication, pedagogical orientation.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 13.05.2018

Прийнято до друку 13.05.2018

Інформація про авторів:

Приходько Тетяна Павлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.

Кириченко Надія Вікторівна – магістрант, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара; Голова Правління, громадська організація «Молодь України Разом».